

ACC. N:R M. 16598:1-8.

Landskap: *Skåne* ..... Upptecknare: *Birger Åström*
Härad: ..... Berättare: *Albin Nilsson, Lund*
Sockén: *Lund* ..... Berättarens yrke: *stilgjutare*
Uppteckningsår: *1967* ..... Född år *1869* i *Lund*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Stilgjutare. s. 1-8.

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16598:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Sagesmannen är född i Lund 1869. Fadern var murare. Han började vid Berlings stilgjuteri 1883. En släkting, en jämnårig pojke som arbetade som springpojke i tryckeriet, gav tips om att en lärling skulle anställas.

Berlingska stilgjuteriet låg vid denna tid i de lokaler som vetter mot Lilla Gråbrödergatan och som nu inrymmer bokbinderiet. Men senare byggdes ett nytt hus i "trädgården" och där inrymdes stilgjuteriet. Själva gjuteriet disponerade tre rum. Dessutom fanns det rum för lager, faktorn etc.

Gjutmaskinerna var placerade längs fönstret. Till att börja med hade man endast handgjutmaskiner, men någon gång före skriftskiftet anskaffades de kompletta maskinerna.

ACC. N:R M. 16598:2.

De gamla handgjutinstrumenten användes
inte alls. Företaget hade fler maskiner än
gjutare, vilket berodde på att de - pga att
stilhöjden ännu inte var enhetlig på alla
fryderier etc - tvingades att ha flera ma-
skiner inställda på samma kägele för att
slippa ideliga omställningar.

Bakom maskinerna stod långa bord, där
färdiggörningen ägde rum. Deena, stilens
efterbearbetning, gjordes av särskilda fär-
digmakare, med ungdomar och kvinnlig ar-
betskraft som hjälp ~~o~~ vid sådana arbets-
moment som stilens sortering, slipning osv.
Belysningen var ursprungligen rookjelampor
- det blev senare gaslampor - och i arbets-
lokalen stod garderober skap av plåt där

2
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16598:3.

3
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gjutarna förvarade sina arbetsblusar och hängde in kavajerna under arbetet. Arbetsledaren, stilgjuterifaktorn, fann i en särskild rum. Han ansvarade för gjuteriets viktigaste inventarier, matriserna, vilka förvarades i brandsäkra skåp i en särskild lokal.

Stilgjuterifaktorn - som hring skuldskiphet var en man som utbildats hos Berlins och praktiserat något år vid en tysk stilgjuteri - var arbetsledare: han gav gjutaren en sk gjutborden och de matriser han behövde för att utföra arbetet.

Gjuteriet hade en tiotal arbetare - det växlade något år från år. Ibland hade man nämligen tyska eller danska gjutare anställa en längre eller kortare period.

ACC. N:R M. 16598:4

Lärningstiden var 4 år. Lärningen fick helt ägna sig åt gjuteri och slupp hjälpen till med sortering av stiel etc. De sän skilda pojkar och flickor, som gjorde utförde sådant mindre kvalificerat arbete, men dessa var inte än betraktade som lärningar. Någon lärningsutbildning förhvar inte - "man fick lära sig själv så gott man kunde". Efter 4 år kallades man för gesän och fick delta i arbetsarbetet. Som nybliven gesän skulle man bestå en sk inledning och bjuda kamraterna på en liter brännvin. Gesänprov förekom inte så sent som på 1880-talet. Arbetstiden var från klodan 06-18 med 1/2 timmas måltids paus mitt på

4
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16598:5.

dagen. De flesta gick hem och åt. De
ogifta åt på en enklaste utreserve-
ring eller på i matlag hos någon
gift kamrat.

Den långa arbetsdagen fordrade en
par extra pauser, och det kunde man
tillåta sig, eftersom man arbetade
på ackord. Man brukade då äta en
fär smörgås och dricka en öl till,
men lämnade såväl arbetslokaler.

Än man drack sprit under arbetsdagen
förutom afton, "men de flesta var
ganska måttliga". Sommarkid hände
det också, att någon i arbetsbyggnaden
tog frimåndag.

5
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16598:6.

6
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

En ledig eftermiddag med betalning
hadde man varje sommar, badmån-
dagen. En varm sommar dag när helheten
var stark i gjuteriet och här faktorn
om ledighet för sig själv och gjutarna,
vilket disponenten vanligen beviljade.
I allmänhet valde man en måndag.
Man köpte då en skjuts, köpte mat
öl och brännvin hos någon kökare
och for ut till Björret. Badmåndagen
gällde endast männen. Gjuteriets
kvinnliga hjälparbetare fick
arbeta som vanligt.

Stilgjutarna arbetade på deltid och
avlönades genom sin avräkning.

ACC. N:R M. 16598:7.

Udaje vedha fick de en viss summa,
för då ungefär en gång per månad,
kän arkordet för större arbeten väle-
nats ut, få den resterande förtjänsten.

Sagesmannen ansåg arbeteförtjänsten
god. Man hade en jämn tillgång på
arbete och behövde inte - som tex.
sättarna som också var ackords-
avlönade - gå och vänta på då
få något att göra, vilket ofta var
fallet i sätteri: detta skulle
givetvis förtjänsten.

Sagesmannen förnekade då stielgja-
tarns ungdoms särskilt mycket fa-
miljen för i världen, de unda

7
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16598:8.

8
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

som sägs efter arbetets slut var
månen. Då gick man på krogen
eller till ~~bi~~ björden, i synnerhet
avlöningsdagar. Den sedvänjan,
där som spritföräringen på arbets-
platsen ansåg sagemannen försam
omkring första världskriget.

Samliga stjärnjulne var medlemmar av
Typograf förbundet. Sagemannen be-
tecknade dem som aktiva fadrörelse-
män. Själva var han i många år
ordförande i styrelsen för förbundets
sjukhus. Han tillhörde typograf-
förbundet sedan lundsavdelningen
startades.